

URTX

G

OIGS A NOSTRA

SENYORA DE LA BOVERA,

UN MANUSCRIT ANÒNIM DE 1721

Josep M. Salis i Clos

GOIGS A NOSTRA SENYORA DE LA BOVERA, UN MANUSCRIT ANÒNIM DE 1721

**Josep M.
Salisi i Clos**

Musicòleg
i professor de música

Abstract

El presente estudio es el análisis musical y la transcripción de unos gozos polifónicos fechados en 1721 y dedicados a la alabanza de Nostra Senyora de la Bovera. También presento la comparación entre estos y las versiones editadas en el típico formato de gozos y que corresponden a la segunda mitad del siglo XVIII. El análisis de las fuentes nos aporta mucho más que una sencilla descripción musical y textual y nos introduce al estudio y descubrimiento de diversos factores que confluyen en el momento de la creación y de la interpretación de los gozos.

This work is a musical analysis and transcription of some polyphonic joys, dating in 1721, in honour of Nostra Senyora de la Bovera. I also include the comparison between these and the two versions edited with the typical feature in the second half of the 18th century. The analysis from the source brings us more than a simple musical and textual description, it also introduces us to the study and detection of different factors which gather when creating and interpreting of polyphonic joys.

Paraules clau

Goigs, música, S. XVIII, Catalunya

La intenció d'aquest treball és donar a conèixer uns goigs dedicats a la lloança de la Mare de Déu de la Bovera.¹ La seva imatge es venera i té el seu santuari dalt d'un turó, prop de Guimerà. Antigament a la Bovera hi havia un monestir de monges cistercenques documentat ja al 1195. Al 1237 les monges residents al monestir de la Bovera passaren al de Santa Maria de Vallsanta, als peus del riu Corb. A partir d'aquesta data el santuari restà a cura dels donats i ermitans que hi residien i posteriorment dels sacerdots que n'eren custodis.²

Els manuscrits musicals dels *Goigs a Nostra Senyora de la Bovera* són anònims i estan datats al 1721. Els goigs, escrits en partícels, es trobaven a l'Arxiu Parroquial de Santa Maria de Verdú i foren traslladats a la Biblioteca de Catalunya en qualitat de donatiu l'any 1934. La pràctica totalitat de la música que pertanyia a l'Arxiu Parroquial de Verdú configura el que avui es coneix com a *Fons Verdú* i està dipositat a la Secció de Música de l'esmentada biblioteca.³ En el present treball, a més de fer-ne un estudi de l'obra i d'alguns

¹ Aquesta obra ja va ser transcrita de manera manuscrita l'any 1984 i fou interpretada diverses vegades per l'Orfeó Mossèn Camí de Guimerà.

² Veure: CAPDEVILA, Sañç. *El santuari de la Bovera*, Facsímil de l'edició de 1929, Patronat de la Mare de Déu de la Bovera, núm.1, 1992, pp. 12 i 53.

³ Els manuscrits dels goigs estan catalogats amb el número de referència M.1637-IV/19. -Veure: SALISI CLOS, Josep M. "Les partitures de la capella de música de Santa Maria de Verdú", *URTX Revista Cultural de l'Urgell*, núm. 11, (1998), pp. 70-88.

Fig. 1.
Santuari de la Mare
de Déu de la Bovera.

aspectes que envoltaren aquesta i la seva interpretació, dono a conèixer una part dels manuscrits originals, també en presento la transcripció dels goigs a notació actual, i les dues edicions dels goigs corresponents al 1750 i 1791. Posteriorment se'n feren d'altres edicions però aquestes surten fora de la intenció del treball.⁴ A més de donar a conèixer l'existència dels goigs de 1721, la seva música i el seu text, també en descriu breument certs aspectes musicals que l'anàlisi de la partitura ens poden desvetllar, i en comento alguns trets que, tot i la brevetat de l'obra, ens aporten dades de com eren les capelles musicals de primers del segle XVIII a les nostres terres.

Els goigs són uns himnes religiosos de lloança en honor de la Mare de Déu o a algun sant o santa i on se citen poèticament els mèrits del personatge a qui van destinades dites lloances. La paraula *goig* prové del llatí *gaudium* i estan creats amb la intenció d'enaltir, alabar i també, a la vegada, suplicar. Els goigs, en el seu estat més primigeni, provenien de l'himnari religiós propi del període de

formació de les llengües romàniques. Ja al segle XII la literatura llatina medieval conté composicions versificades que exalten els goigs tant terrenals com celestials de la Mare de Déu.⁵ Com a gènere musical adoptà la forma estròfica que emanava de les antigues danses medievals i que foren utilitzades com a element paralitúrgic en alguns centres eclesiàstics i de romiatge.

Els goigs han esdevingut sempre, a més del devocional, un mitjà d'expressió artística que abraça diversos aspectes: una clara referència a la literatura popular i sovint també a la culta, depenent-ne qui en sigui l'autor del text; a la vegada una significativa divulgació musical i creativa; una transcendental expressió religiosa on hi apareixen aspectes hagiogràfics de la vida i miracles de la Mare de Déu i dels sants destinataris de la lloança; una funció, en certa manera, paralitúrgica que pot encabir els goigs dins els paràmetres d'algunes celebracions religioses; una important expressió gràfica; i també el caràcter d'identitat pròpia que configura per a una comunitat la possessió i interpretació dels goigs.

⁴ A part de les dues edicions citades també hi ha d'altres goigs editats al 1846 a Tarragona, a la impremta de Antonio Puigrubí i Canals; al 1869, imprès per Puigrubí i Arís; al 1886, imprès a Lleida per J. Sol Torrens i amb un text diferent de l'anterior; altre goigs amb el mateix text que l'anterior però sense la identificació de l'any; al 1912, editat a Tipografia Minerva de Cervera; al 1921, imprès a Tarragona per Llorens Cabré i inserit en un full parroquial de Constantí, ara amb text de Mn. R. Bergadà; del mateix autor del text, altre goigs editat a Tàrrrega per Antonio Figueres; al 1928, va ser inserit un fragment dels goigs en una estampa del Mes de Maig per la Llibreria Pontificia "H. Vda. Pla" de Barcelona; altre goigs editat per l'Arquebisbat de Tarragona al 1946; al 1972, inserits en la *Nadala* 1972 de Torrell-Benavent; al 1974, en edició facsímil per Torrell de Reus; altra edició facsímil de Torrell de Reus al 1975.

⁵ Veure l'entrada de: *Goig*, per Josep MARTÍ PÉREZ. *Gran Enciclopèdia de la Música*, vol. 3, Gran Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 2000. -Una mostra d'això en seria el virelai *Salve virgo regia*. Veure: GÓMEZ MUNTANER, Ma. Carmen. *El llibre vermell de Montserrat*, Barcelona, Llibres de la Frontera, 1990, p. 36.

Fig. 2.
Imatge de la Mare
de Déu de la Bovera.
 (Foto A.M.)

En general els goigs solen tenir unes estructures literàries que els són comunes, com ara, els sis versos en què se solen dividir cadascuna de les estrofes o cobles. Aquests versos es componen generalment d'una mètrica heptasil·làbica amb rima consonant, molt utilitzada en la cançó popular i tradicional i també molt emprada en la poesia trobadoresca dels segles XII i XIII. La rima sol ser senzilla amb versos curts sense cesura, és consonant i sovint els quatre primers versos presenten en la forma *a b b a*, o també *a b a b*. El cinquè i sisè versos adopten una rima variable com ara *a a, c c, c a* o també, *c d*. Si aquests dos últims versos els unim amb els dos del recoble que es va repetint després de cada estrofa en po-

dem obtenir una forma ben diversificada. El nombre d'estrofes que configuren els goigs és variable i poden estar entre les set i les vint-i-cinc. Tots els goigs s'inicien amb una quarteta que té la funció d'introducció, les estrofes expliquen l'argument panegíric i hagiogràfic de a qui va destinat el goigs. Després de l'última estrofa ve la quarteta final amb la particularitat que la música de les dues quartetes sol ser sempre idèntica. Els dos primers versos de cada quarteta són laudatius i els dos últims rogatius, una característica interessant ja que aquests dos versos finals són els que repeteix el poble després de cada estrofa i que s'anomenen recoble. Pel que fa als goigs de *Nostra Senyora de la Bovera* tenim l'estructura de la rima de la següent manera: la quarteta, *a b a b*; i l'estrofa, *c d d c a b + a b* del recoble. Els *Goigs a Nostra Senyora de la Bovera* es componen d'una quarteta inicial, set estrofes i una quarteta final. Al manuscrit, la primera quarteta i l'última estan considerades com a estrofes, així doncs, tal i com es pot veure a la transcripció, consta que l'obra té nou estrofes.

Els goigs anònims de *Nostra Senyora de la Bovera* són una obra escrita per a quatre veus més un acompanyament de baix continu escrit en cinc partícels o parts: *Tiple, Contralt, Tenor, Baix i Acompanyament*. Al revers d'aquesta última part hi ha la portadeta que, un cop doblegada per la meitat, fa de tapa a les altres quatre partícels restant totes unides en forma de llibret. En la portadeta davantera hi apareix escrit:

Goigs a Nostra Sra.
de la Bouera
 A 4
 =1721=
Estos papers son de la
Rt. Comt. de Verdú. 1763.

Cal dir que l'obra conservada no és original, és una còpia, com ho són la gran majoria de les que conformen el *Fons Verdú*, el copista és el prevere Josep Segarra Colom (1663-1730).⁶ Això no vol dir que dit mossèn en fos l'autor dels goigs ni tampoc de les moltes obres anònimes que es conservaven a Verdú i que foren copiades per ell, altres obres del *Fons Verdú* duen el nom del seu autor i també varen ser copiades per Mn. Segarra.⁷ El text que segueix a la portadeta i on diu *Estos papers son de la Rnt. Comt. de Verdú. 1763.* va ser escrit per una mà diferent de la de Josep Segarra i a més porta una data molt pos-

⁶ Veure: SALISI CLOS, Josep M. *Ob. cit.* p. 75.

⁷ De moment a l'Arxiu Parroquial de Verdú no he trobat cap dada que asseveri que Mn. Segarra tingués algun càrrec musical a l'església verdunina, tot i així en cap moment el podem desvincular de la capella de música ja que com la majoria dels preveres, participava en el cor durant els oficis i les celebracions religioses cantades.

Fig. 3.
Particel·la de la part
del Tiple.

Fig. 4.
Particel·la de la part
de l'Acompanyament.

terior a la mort de dit mossèn. Gairebé la totalitat de les obres que conformen el Fons Verdú duen aquesta afirmació. Possiblement aquest fet deu ser degut a que en el seu moment es tractaria de fer una mena d'inventari ja que algunes de les obres, a més, duen un número de catalogació i totes contenen escri-

ta l'afirmació de la propietat de la comunitat verdunina.⁸

El fet que l'obra dedicada a Nostra Senyora de la Bovera estigués dipositada a l'arxiu de la capella de música de Santa Maria de Verdú no ve a significar que els goigs fossin com-

⁸ A més dels goigs de la Bovera al Fons Verdú s'hi troben també tres goigs dedicats a Sant Flavià, patró de Verdú; un a 8 veus de Joan Prim, datat al 1679; un altre a 9 veus datat al 1693, en aquest cas anònim; i un tercer a 6 veus, anònim també, i que sembla possible datar-lo cap a la segona dècada del s. XVIII. A la vegada hi ha uns goigs a Sant Sebastià a 11 veus del compositor Francesc Soler, sense datar; i altre goigs anònim dedicat al mateix sant a 8 veus; uns goigs a Sant Francesc Xavier a 4 veus, també anònim; hi sumarem un fragment del cant d'uns goigs a la Mare de Déu del Roser i uns goig a 7 veus a la Puríssima Concepció, aquests dos últims també anònims. -Veure: SALISÍ CLOS, Josep M. *Ob. cit.* pp. 82, 84 i 85.

posats per algun mestre de capella u organista de dita capella de música, com ningú pot asseverar tampoc que estiguessin compostats pel mestre de capella de l'església parroquial de Santa Maria de Guimerà, centre al qual pertany el santuari de la Bovera.⁹ Acceptant la possibilitat que aquesta obra hagués estat escrita o refeta a Verdú i a la data de 1721, en podria ser l'autor el que llavors era n'era l'organista i que també tenia les funcions de mestre de capella, el prevere Josep Pomés, que ho va ser entre els anys 1719 i 1728, ja es veu doncs que la data en què consta que varen ser escrits els goigs entra de ple dins d'aquest marge de temps.

Cal destacar que a Verdú sempre hi ha hagut una certa devoció i tradició envers la Mare de Déu de la Bovera tant en pla particular com comunitari. A nivell individual hi ha constància de la donació de joies a la Verge de la Bovera per part d'uns verdunins.¹⁰ Una mostra de la devoció col·lectiva la veiem en una consuetada de finals del segle XVIII que es troba a l'Arxiu Parroquial de Verdú on hi trobem el següent:

Lo dia se St. Jordi se va á professó á St. Miquel, y allí se canta un ofici, anant y tornant se canta lo himne Ave Maris Stella. al arribar á St. Miquel se diu la antifona Filio Jerusalem. y al tornar davant la creu passat á casal sastre se canta Regina Caeli ab la oració del temps á N. Sra. de la Bovera.

A la mateixa consuetada més endavant es troba:

*Lo dia de la Aparició de St. Miquel se vá á professó a St. Miquel, y allí se canta lo mateix que per St. Jordi.*¹¹

Veiem que en tornar de les dues processons que es feien fins a l'ermita de St. Miquel es cantava l'antífona mariana *Regina Caeli* i l'oració corresponent al cicle litúrgic mirant cap a la Bovera. En aquesta època, la segona meitat del carrer en direcció a l'ermita de Sant Miquel estava bastant deshabitada i avui dia, cap a la part final del carrer, encara hi ha una era despoblada des d'on es veu perfectament dibuixat el santuari de la Bovera.¹²

Els goigs de *Nostra Senyora de la Bovera*, segons la data que es mostra a la portadeta de l'obra, varen ser escrits cinc anys abans de l'enderroc de l'antiga església romànica i de la construcció de l'actual, això passava al 1726.¹³ L'església es va donar per acabada al 1730 i al setembre d'aquell any fou beneïda. Així doncs, aquests goigs que estem tractant bé es podien haver cantat tant en la primitiva església com en l'actual. També podrien haver estat cantats tant per la capella de Verdú com per la de Guimerà ja que les capelles parroquials gaudien d'una certa mobilitat i el fet de participar en les processons formava part de les obligacions que tenien.¹⁴

Que a la Bovera es podia fer música ha de ser ben cert ja que en la capitulació de la construcció de la nova església s'esmenta de fer el cor i el seu accés.¹⁵ En un document datat al 18 de setembre de 1773 es fa constar les pertinences de què disposava l'ermita de la Bovera, i quan es refereix al cor s'esmenta que allí s'hi troba un faristol i cinc bancs de fusta i en una de les dues tribunes hi ha dues manxes d'orgue.¹⁶ Aquesta és una dada molt important ja que això vol dir que a la Bovera, anys abans d'aquesta data de 1773, es disposava d'un orgue i que per tant es podia fer música amb acompanyament instrumental,

⁹ Que pogués haver estat escrita a Guimerà és un fet que no cal descartar-lo ja que aquesta vila tenia orgue a l'església i per tant, bé disposava d'una capella de música. Respecte a l'orgue hi ha la notícia de la construcció d'un instrument nou l'any 1737, en substitució d'un de més antic, l'orguener va ser Antoni Cases, de Reus. Aquell any l'organista de Guimerà era Josep Tort. -Veure: BONASTRE, Francesc "L'orgue de Guimerà. Aportació documental", *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de protocols VII*, Barcelona, 1979, pp. 329-335. DUCH, Joan. "Algunes dades sobre Guimerà al s. XVIII", *Les Terres de Lleida al Segle XVIII*, IEI, Lleida, 1996, pp. 213-214. -Hi ha constància d'un organista a Guimerà anomenat Josep Busquets i Giribet. Veure: LLORD i BRULL, Josep. *Usos i costums de la vila de Guimerà en el segle XVIII (segons un Capbreu de l'Any 1.789)*, Col·lecció "Guimerà-Bovera-Vallasanta" núm. 5, Patronat de la Mare de Déu de la Bovera, 1985, pp. 82, 96.

¹⁰ És el cas de Maria Riera i Cecília Balcells que donaren a la Bovera un anell d'or amb nou pedres violades, la primera, i unes arracades de plata amb pedres de colors, la segona. Veure: LLOBET PORTELLA, Josep M. "El santuari de Santa Maria de la Bovera, al terme de Guimerà, l'any 1773", *Urtx Revista Cultural de l'Urgell*, núm. 16, (2003) p. 216 i 218.

¹¹ La consuetada no porta data, però es pot situar cap a la segona meitat del s. XVIII. El document es troba a APV, Documentos Varios 1, Sig. 339/1, Doc. 106.

¹² Veure: BOLEDA CASES, Ramon. *Carrers i places de Verdú*, Reus, Fundació Roger de Bellfort, Col·lecció *Tostemps*, 1994, pp. 136-137.

¹³ Veure: CAPDEVILA, Sañç, *ob. cit.* p. 27. -També DDAA, *Els monestirs cistercencs de la Vall del Corb*. Concretement: PUIG i TÀRRECH, Armand. *Les obres de restauració de la Bovera i les restes del monestir cistercenc primitiu*, Publicacions del Grup de Recerques de les Terres de Ponent, 1989, p.44.

¹⁴ De moment, a l'Arxiu Parroquial de Verdú, no he trobat cap dada que doni informació sobre la participació de la capella verdunina a les processons o celebracions que es feien a la Bovera.

¹⁵ Veure: CAPDEVILA, Sañç, *ob. cit.* pp. 20-21.

¹⁶ Veure: LLOBET PORTELLA, Josep M. *Ob. cit.* p. 220.

així doncs no ens ha d'estranyar que els *Goigs a la Mare de Déu de la Bovera* s'haguessin pogut interpretar tal i com estan escrits i amb la instrumentació que l'observació de l'obra ens suggereix.

El suport *Goigs a Nostra Senyora de la Bovera* és en paper de fil i duu la marca d'aigua en totes les partícules menys en la del Baix. La filigrana que apareix a la marca d'aigua correspon a Josep Romani, fabricant de paper del Molí de Vallbona, prop de Capellades¹⁷ (Vegis fig.5) El paper amida 30,5 cm per 22,5 cm. i la part del *Tiple* no va ser tallada del full original sinó que està doblegat resultant-ne el mateix format que les altres veus. Pel que fa a la veu del *Tiple* (vegis fig.3), es refereix a la part més aguda del cor, sempre era cantada per un infant.¹⁸ La part del *Contralt*, era interpretada per un noi més crescut i amb una veu més plena o per un prevere cantant en falset. No deixa d'estranyar la manera en què apareix el nom de la veu a la partícula ja que normalment en les partitures de l'època i sobretot en les de finals del segle anterior el trobem amb la versió castellana de *Contralto* o senzillament com a *Alto*. La part del *Tenor* la interpretava un prevere, així com la del *Baix*. En aquesta veu passa el mateix que en la part del *Contralt*, trobem el nom en català quan l'habitual era escriure-ho en castellà, seria més normal trobar-hi *Bajo*, o en llatí *Bassus*, o també *Basso* o *Baxo*. L'última de les partícules és la de l'*Acompanyament* o *Acompañamiento*, que era tal com s'escribia a l'època, i on ara ens apareix la paraula abreujada amb la forma de *Acomp*. En aquest paper s'hi troba escrita la part del *baix continu* i era sobre aquest baix instrumental on l'organista construïa els acords que reforçaven les veus. En la nostra partícula no s'especifica si l'acompanyament era a l'orgue, tot i així, hem de suposar que ho era ja que quan corresponia a un altre instrument se solia especificar. Aquesta partícula duu el text sense aplicar, és a dir que no el té tot escrit, i el que ho està ho fa sense una disposició del text sota de les notes. Aquest tipus de col·locació del text només serveix per a fer de guia o de referència

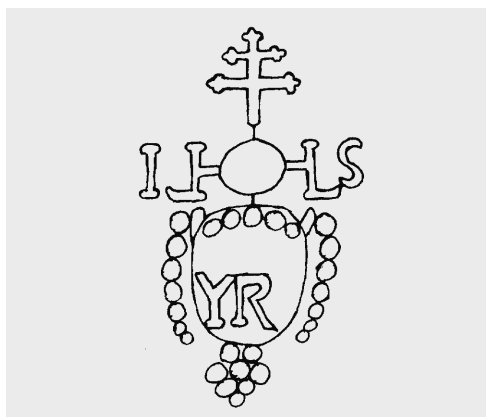

Fig. 5.
Marca d'aigua de les
partícules dels goigs.

a l'organista (vegis fig.4). També podem notar que la part del *Baix* tampoc duu tot el text aplicat i que en falta un fragment, això és un signe que aquesta veu no havia de ser forçosament vocal i que podria tractar-se d'una part instrumental com per exemple un baixó o baixonet, instrument precursor del que avui dia coneixem com a fagot. Un altre tret que ens fa pensar en la possibilitat que aquesta veu fos instrumental és que no duu els números de les estrofes, al contrari del que passa a les altres veus. No es pot precisar si aquesta característica estaria feta expressament o només seria un descuit del copista.

La capella de música solia ser una entitat bastant reduïda pel que fa als seus components, no estava formada per un gran nombre de cantors, almenys en les localitats petites en què ens movem. En l'època que tractem podia estar formada només per un cantor a cada veu solista i tres o quatre en les parts del *tutti*. A finals del segle anterior, el XVII, era habitual escriure obres d'una policoralitat complexa, fins a tres i quatre cors.¹⁹ Ara bé, en l'època dels *Goigs a Nostra Senyora de la Bovera*, hi deuria haver una certa davallada en la composició de les capelles i que, com veurem, va comportar una reducció en el nombre de veus en les obres.

Els goigs s'inicien amb la part del *Tiple* i després responen en el segon i quart vers de la quarteta totes les veus. Les estrofes s'orga-

¹⁷ Veure: VALLS I SUBIRÀ, Oriol. *La Historia del Papel en España*, Vol. III, Madrid, Empresa Nacional de Celulosa, 1982, p. 245.

¹⁸ Fins fa relativament poc temps, les dones no tenien la facultat de formar part de la capella de música i les veus més agudes les feien els infants, aquests, segons el lloc rebien diversos noms: a Verdú com a molts altres indrets, s'anomenaven els *sisets* o també *minyons cantors*. A Verdú al 1739 hi havia dos nens cantors i se'ls pagà tres quarteres de blat per la seva tasca a la capella. -APV, *Diversorum*, sig. 265, p. s/n, amb data de 20 d'octubre de 1739.

¹⁹ Les obres podien distribuir-se en: primer cor, solistes; segon cor, solistes, o instrumental si la obra era a tres cors; tercer cor, instrumental amb *xeremies* i *sacabutxs*, si era a quatre cors, o vocal si era a tres cors; i quart cor, la resta de cantants. Al *Fons Verdú* hi ha dues obres a tretze veus, això és a quatre cors; passen de noranta les obres escrites a tres cors; hi ha un nombre de cent vint obres escrites per a vuit veus, és a dir, per a dos cors. Aquesta última disposició seria el més habitual en la música del barroc hispànic, tot i que com es pot veure es podia sobrepassar en escriure aquest nombre de veus. A un sol cor a quatre veus, que seria el cas dels goigs de la Bovera, hi trobem un total de cinquanta-sis obres. -Veure: SALISÍ CLOS, Josep M. *Ob. cit.* p. 74.

nitzen de la mateixa manera que en la quarteta, els versos senars són cantats pel *Tiple* mentre que els parells els fa tot el cor. L'*Acompanyament* té un paper continu en tota l'obra, des de l'inici fins al final. En la seva estructura l'obra manté la textura de *solo-tutti* tant característica en la música del barroc. L'oposició musical del solista amb la resta de cor era un recurs abastament utilitzat i la major part de les obres que conformen el *Fons Verdú*, i que són una ampla mostra de la música religiosa que es feia a Catalunya durant el s. XVII. S'utilitzava aquesta fórmula per enriquir el discurs musical i fins i tot també es feia ús de diversos espais dins de la mateixa església per ubicar els diferents cors en la interpretació d'algunes obres.

Observant l'obra més a fons hi podem veure alguns aspectes que ens poden fer dubtar si és autèntica o si es una adaptació d'uns goigs anteriors. Les raons que condueixen a fer-se aquest plantejament poden ser, sense cap intenció de pontificar al respecte, la simplicitat de les respostes en el *Tutti*; l'estructura harmònica tan elemental en la part del *baix continu* i la profusió dels acords que s'organitzen en les veus i l'acompanyament. Un altre tret que també en condiciona el dubte, el veiem en la relació intervàlica d'algun gir melòdic a la part del *Tenor* als compassos 24 i 25 i que en resulta un moviment amb un cert toc d'arcaisme, com no deixa d'estranyar també la col·locació del text entre els compassos 39 a 41 on apareix un desplaçament d'aquest entre les veus del *Tiple* i la resta del cor. Aquestes dues últimes característiques poden haver estat fetes expressament, fet que no era gens estrany, ja que esdevé una figuració musical que realça el sentit del text en aquell moment.²⁰ L'obra traspuja un cert aire de dansa, fet força habitual i intencionat en els goigs, sobretot en els de composició més antiga, i no es pot oblidar que una de les funcions dels goigs, a més de lloar, és la d'esdevenir fàcilment cantable tant per als cantants com per al poble, sobretot en els fragments que es repeteixen cada vegada i que acaben esdevenint molt populars entre els feligresos.

Tenint en compte algunes de les observacions esmentades hi cap la possibilitat que l'obra, com ja s'ha dit, pogués ser una peça reaprofitada per algun organista o mestre de capella per a interpretar-la de nou, ara adaptada a les exigències i circumstàncies de la capella del moment. Respecte a això cal dir que en el *Fons Verdú* s'han conservat dues obres datades al 1723, concretament dos *villancicos*, que són reduccions de d'altres escrites anteriorment.²¹ És molt probable que aquestes dues obres fossin readaptades a 6 veus per l'organista i mestre de capella abans esmentat, Josep Pomés. El fet de reduir una obra i reutilitzar-la per a una funció litúrgica ens permet tenir una idea de com deuria ser la capella de música de l'església verdunina d'aquell moment. Si una obra a nou veus cal reduir-la a sis és que la capella no disposa dels mitjans necessaris per a interpretar-la amb el nombre originari de veus que marcava la partitura.

Amb l'observació i anàlisi dels *Goigs a Nostra Senyora de la Bovera* es pot inferir en que és una obra molt interessant, tant pel seu valor musical com per la importància que cal donar-li com a un conjunt i element històric-musical, i si a més a més hi afegim les dues versions editades dels goigs, les del 1750 i 1791, la importància de l'obra augmenta en escriure.

Es creu que l'autor del text fou, o al menys se li atribueix, Francesc Vicent Garcia i Torres, més conegut com el Rector de Vallfogona (Tortosa, v.1582 – Vallfogona de Riucorb, 1623).²² Al 1607 Francesc Vicent Garcia pren possessió de la parròquia de Vallfogona de Riucorb, per tant, si fos l'autor del text, el podríem datar entre aquest any i el de la seva mort. El text està basat sobre el conegut tema dels *Set goigs a la Verge* i que tantes vegades i durant tant de temps ha estat musicat. Sembla ser que el contingut del text prové d'una paràfrasi llatina del poema provençal *Los VII gautz de Nostra Dona*, del papa Clement IV (1265-1268).²³ Tots els goigs a la Verge contenen el mateix esquema: l'Anunciació de Maria; Naixement de Jesús; Adoració dels Reis; Resurrecció de Crist; Ascensió de Jesús; Vinguda de

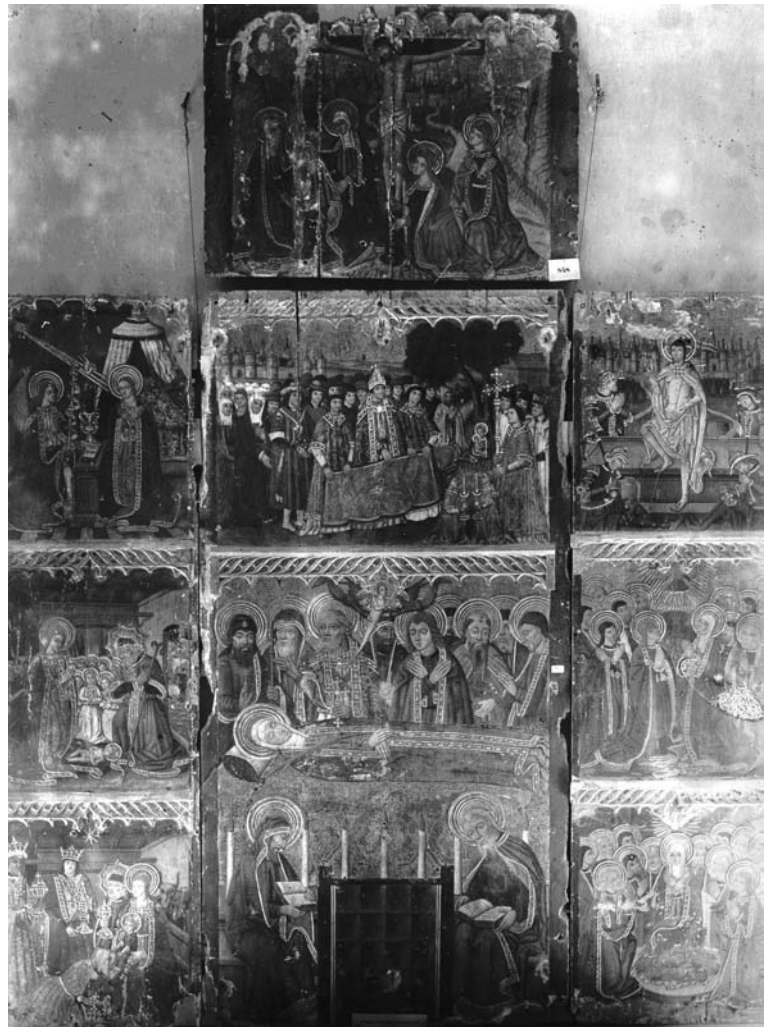
²⁰ En el primer cas fa referència a l'arcàngel Gabriel donant-li un color musical amb un cert toc d'anacronisme. Respecte al segon cas exposat se sobreposa el text durant tres compassos a distància d'una síl·laba i on diu "post-trat la resposta espera", aquest desajustament síl·làbic queda compensat al final de la frase donant la sensació de la resolució de l'espera de l'arcàngel.

²¹ És el cas de dos *villancicos* a Sant Flavià, un a 9 veus compostat per Antoni Font al 1676 i que porta el títol de "Que sonora militar porfia", i l'altre també a 9 veus de Jaume Subias, compostat aquest al 1693 i que porta el títol de "¿Para qué es la fiesta?" Veure: SALISÍ CLOS, Josep M. *Ob. cit.* pp. 80 i 84.

²² El text és integrat a l'obra del poeta d'ençà 1700. Veure: *Els goigs de les viles i pobles de la vall del Corb*, Vallfogona de Riucorb, Fundació de Història i Art Roger de Bellfort, 1981. A més, a Francesc Vicent Garcia se li atribueixen uns Goigs a Santa Bàrbara, venerada a Vallfogona de Riucorb; uns Goigs a Santa Llúcia; uns Goigs al Gloriós Arcàngel Sant Miquel, venerat a Sant Martí de Centelles; uns Goigs als quatre màrtirs Just, Paulí, Ascici i Germà, venerats al Santuari dels Àngels de Sant Martí Vell a Girona; i unes Cobles a Santa Bàrbara que encara es canten a Vallfogona de Riucorb.

l'Esperit Sant i Coronació de la Verge.²⁴ Aquests cants a la Verge tan aviat els trobem monòdics, en una sola línia melòdica, o en polifonia, com és el cas de la Bovera.²⁵ La temàtica dels *Set Goigs a la Verge* no només s'utilitzà en la música paralitúrgica sinó que també es feia en les representacions dels drames litúrgics medievals. Concretament en la *Representació de l'Assumpció de madona sancta Maria* de la Selva del Camp, drama medieval litúrgic de finals del segle XIV, ja apareixen musicades unes estrofes el text de les quals és un claríssim calc dels Set Goigs de la Verge.²⁶

Un aspecte complementari i que en aquest treball pot esdevenir adequat de esmentar, és el retaule que hi havia a l'ermita de la Bovera i que actualment es conserva al Museu Episcopal de Vic (vegis fig. 6), l'obra pertany a Francesc Solives,²⁷ pintor nascut a Banyoles al segle XV. En el retaule se'ns mostra justament els *Set Goigs a la Verge* amb les set escenes esmentades abans i que corresponen cadascuna d'elles a una estrofa dels goigs. En la taula inferior central del retaule hi ha la figuració de l'escena de la Dormició o Assumpció de Maria, imatge tan representada pels pintors d'aquesta època. Sobre aquesta taula i ocupant l'espai central hi ha, i això realça enormement el retaule, la representació de la troballa de la Mare de Déu de la Bovera (vegis fig.7). En la taula es veu la Mare de Déu al peu d'una alzina mentre al seu costat hi apareixen un pastor orant i un bou agenollat davant la imatge. Darrera l'arbre es perfila la part posterior d'una ermita i a l'angle superior esquerre, una vila emmurallada. La major part de la taula l'omplen un bon nombre de personatges religiosos i algun de seglar. No costa gaire imaginar-se com deuria ser d'important la imatge visual reforçada a la vegada per la lletra dels goigs, o viceversa, per a obtenir-ne una funció panegírica i hagiogràfica que esdevingués comunicativa i que inserís en la mentalitat dels cantants i dels oïdors dels goigs en el curs dels anys.²⁸

El text dels *Goigs en alabansa de Nostra Senyora de la Bovera*, el presento tal i com apareix a la partícula del *Tiplé*. És interessant comparar-los amb els de les dues versions publicades, la de 1750 i la de 1791, per veure'n la diferència que hi ha entre l'obra manuscrita i les editades. En aquestes dues edicions el text és idèntic i ha estat regularitzat en relació a la versió manuscrita.

Fig. 6.
Retaule renaixentista
de la Mare de Déu
de la Bovera.
(Foto: A. M.)

²³ Veure: GÓMEZ MUNTANER, Ma. Carmen. *Ob. cit.* p. 35.

²⁴ A Catalunya el tema del set goigs ha estat musicat molts cops, potser l'exemple conegut més antic sigui *Los set gotxs recomptarem* destinats a la lloança de la Mare de Déu i que es troben al *Llibre Vermell de Montserrat*. Veure: *Ob. cit.* p. 41.

²⁵ Potser l'obra més paradigmàtica dels goigs polifònics a la Verge a Catalunya són de *Los Goigs de Nostra Dona* de Joan Brudieu (1520-1591), que fou mestre de capella a la catedral de la Seu d'Urgell i que composà aquesta obra a 3, 4, 5 i 6 veus basant-se sobre una tonada popular. Veure: QUELTGES PONS, Tomeu. *Madrigals, Los Goigs de Nostra Dona i Madrigals XIII, XIV, XV i XVI de Joan Brudieu, Mestre de capella de la Seu d'Urgell*, Barcelona, Ed. Dinsic, 2001, pp. 11-30.

²⁶ Es troba entre els versos 240-318 de la consuetada manuscrita que es conserva a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona amb el número de catalogació 60 de l'Armari dels Còdex. Veure: SALISI CLOS, Josep M. *El Misteri de la Selva, Drama litúrgic medieval*, p. 21. Treball realitzat en el període de docència dels cursos de doctorat de musicologia i que encara no ha estat publicat.

²⁷ Mossèn Sanç Capdevila en situa la data de fàbrica del retaule al 1481, a més presenta una certa confusió amb el cognom, el cita com a Francesc Olives. Veure: CAPDEVILA, Sanç, *ob. cit.* p. 31.

²⁸ El retaule fou substituït al 1788 per un altre retaule obra de l'escultor Jaume Padró. Veure: CAPDEVILA, Sanç. *Ob. cit.* p. 33. Aquest retaule durà fins a la Guerra Civil i després es construí l'actual.

Fig. 7.
Taula del retaule
de la Bovera referent
a la troballa de la
Mare de Déu.
 (Foto: A.M.)

Text de la versió manuscrita del 1721:

1a

Puig Déu vos ha exalçada,
 Senyora en tanta manera,
 siau la nostra advocada,
 ó Verge de la Bouera.

2a

Gran alegria sentireu
 quan lo archangel Gabriel,
 vingut del empirio cel
 en vostra cambra lo hoyreu,
 y de sa nobla Embaxada
 postrat la resposta espera.
 Siau la nostra advocada,
 ó Verge de la Bouera.

3a

La establia de Betlem
 tant amb vostra pau la honrau
 que la enveja lo Palau
 mes rich de Jerusalem,
 vehent en ella aposentada,
 la que es Verge y partera.
 Siau la nostra advocada,
 ó Verge de la Bouera.

4a

Goig y molt gran vos causaren
 quant aquells Reys de Orient,
 a Jesus Omnipotent,
 com a Deu y home adoraren
 en vostra falda Sagrada,
 que sa Real cadira era.
 Siau la nostra advocada,
 ó Verge de la Bouera.

5a

Tant com vos fou dolorosa,
 de vostre Fill la passio,
 sa triufant Resurrecció,
 vos fonch alegre y gloriosa,
 creuse que de ell visitada
 foreu vos tota primera.
 Siau la nostra advocada,
 ó Verge de la Bouera.

6a

Goig molt singular rebereu,
 quant impassible y gloriós,
 sobre un nuvol lluminos,
 dalt del Cel pujar lo vereu,
 en est mon foreu deixada,
 per sernos medianera.
 Siau la nostra advocada,
 ó Verge de la Bouera.

7a

Fonch tambe lo goig estrenat,
 quant vingué lo Esperit Sant,
 ses graçies comunicant,
 als del Collegi Sagrat,
 delles vos deixa adornada,
 com à Esposa Verdadera.
 Siau la nostra advocada,
 ó Verge de la Bouera.

8a

Compliment de goigs se us dona,
 en aquest alegre dia,
 que del alta hierarquia,
 poseyreu la Corona,
 y tota la Cort Sagrada,
 com á sa Reyna os venera.
 Siau la nostra advocada,
 ó Verge de la Bouera.

9a

Puix de Deu sou tant amada,
 com á Mare verdadera,
 siau la nostra advocada,
 ó Verge de la Bouera.

GOIGS
BANSA DE
DE LA

EN ALA-
N. SENORA
BOVERA.

PVIX Deu vos à exalçada
Senyora en tanta manera;
Siau la nostra advocada
ò Verge de la BOVERA.

Gran alegria sentireu
quant lo Arcangel Gabriel,
vingut del empirio Cel
en vostra cambra lo holreu;
Y de sa nobla Embaixada
postrat la resposta espera, &c.

La establia de Betlem
tant ab vostra part honrau
que la enveja lo Palau
mes rich de Jerusalem;
Vehent en ella apolentada
la que es Verge, y Partera, &c.

Goig, y molt gran vos cautàren
quant aquells Reys de Orient
a Jesh Omnipotent
com a Deu, y home adoraren;
En vostra falda Sagrada
que sa Real cadira era, &c.

Tant com vos fou dolorosa
de vostre Fill la passió
sa triuntant resurrecció
vos fou alegre, y gloriósia;

Monstra te esse Matrem, sumat per te preces qui pro nobis natus nullie esse tuus
Or. Ora pro nobis Sancta Dei Genitrix.

OREMUS.

Concede nos famulos tuos quasumus Domine Deus perpetua mentis, & corporis
sanitate gaudere, & gloriose B. Mariae semper Virginis intercessione a presentibus
liberari tristitia, & aeterna perenni letitiae. Per Christum &c.

creuse que de ell vistada
foreu vos tota primera, &c.

Goig molt singular rebereu
quant impassible, y gloriós,
tobre un nuvol illuminós
dalt al Cel pujar lo veruei;
En est mon foreu deixada
pera ternos medianera, &c.

Fonch també lo goig estremar
quant vingué lo Esperit-Sant,
ses gracies comunicant
als del Collegi sagrat;
Delles vos deixa adornada
com a Esposa verdadera, &c.

Compliment de goig seus dona
en aquell alegre dia,
que del alta Hierarquia
posseireu la Corona;
Y tota la Cort Sagrada
com a sa Reyna os venera, &c.

TORNADA

Puix de Deu sou tant amada
com a Mare verdadera;
Siau la nostra Advocada
vos Verge de la BOVERA.

REUS, Per Rafel Compte Estamper, y Llibreter.

Facsimil d'una edició reusenca de 1750

Coll. Torrell de Reus (708)

Fig. 8.
Edició facsimil
de 1750.

GOIGS EN ALABANSA DE NOSTRA
SENYORA DE LA BOVÉRA.

Puix Deu vos à exalçada
Senyora en tanta manera :
Siáu la nostra Advocada
ò Verge de la Bovéra.

Gran alegria sentireu
quant lo Arcangel Gabriel,
vingut del empirio Cel
en vostra cambra lo oïreu :
Y de sa nobla Embaixada
postrát la resposta espera , &c.

La establia de Betlém
tant ab vostra part honráu
que la enveja lo Paláu
mes rich de Jerusalém :
Vehent en ella aposentada
la que es Verge , y Partera , &c.

Goig , y molt gran vos causaren
quant aquells Reys de Orient
à Jesus Omnipotent
com à Deu , y home adoraren :
En vostra falda Sagrada
que sa Real cadira era , &c.

Tant com vos fou dolorosa
de vostre Fill la passió
sa triumfant resurrecció
vos fou alegre , y gloriosa :

Monstra te esse Matrem , sumat per te preces qui pro nobis natus tullit esse tuus.
Oratio pro nobis Sancta Dei Genitrix. *ix. Ut digni efficiamur , &c.*

OREMUS.

Concede nos famulos tuos quæsumus Domine Deus perpetua mentis , & corporis
sanitate gaudere , & gloriosa B. Mariæ semper Virginis intercessione à presenti
liberari tristitia , & æterna perfrui lætitia. Per Christum , &c.

Barcelona: Per Carlos Gibért y Tutó ; Estamper y Llibreter.

creuse que de ell visitada
foreu vos tota primera , &c.

Goig molt singular rebéreu
quant impassible , y gloriós,
sobre un nuvol illuminós
dant al Cel pujár lo vereu :
En est mon foreu deixada
pera sernos medianera , &c.

Fonch també lo goig estremát
quant vingué lo Esperit Sant,
ses gracies comunicant
als del Collegi sagrat:
Delles vos deixa adornada
com à Esposa verdadera , &c.

Cumpliment de goig seus dona
en aquell alegre dia,
que del alta Hierarquia
posseireu la Corona :
Y tota la Cort Sagrada
com à sa Reyna os venera , &c.

TORNADA.

Puix de Deu sou tant amada
com à Mare verdadera :
Siáu la nostra Advocada
vos Verge de la Bovéra.

Facsimil d'una edició barcelonina de 1791

Fig. 9.
Edició facsimil
de 1791.

Coll. Torrell de Reus (709)

És molt possible que la lletra d'aquests goigs s'hagués continuat cantant, sobretot a Guimerà d'on ens han arribat diverses edicions. No se sap fins quan es cantaren aquests goigs ja que al 1886 apareix un text nou i evidentment, deuria estar musicat amb una música nova. Actualment es canten els goigs que duen la lletra de Mn. R. Bergadà.²⁹

El text dels goigs en l'època que ens ocupa i com a element de tradició imprès en paper, ens ha arribat en dues versions diferents, la més antiga, impresa l'any 1750 per Rafel Compte, estamper i llibreter de Reus (vegis fig.9); la segona, de 1791, impresa a Barcelona per Carlos Gibert y Tutó, estamper i llibreter (vegis fig.10). Els dos goigs s'han extret de la col·lecció Torrell de Reus i estan classificats amb els números 708 i 709 respectivament. Es troben en edició facsímil i tenen una mida de 16 x 26 – 18 x 28 el primer i 18 x 28'5 – 20 x 30 el segon. L'encapçalament, escrit en quaranta-un anys de diferència presenta mínimes variants: *GOIGS EN ALA / BANSA DE N. SENYORA / DE LA BOVERA*, en la versió de 1750; i *GOIGS EN ALABANSA DE NOSTRA / SENYORA DE LA BOVERA* en la de 1791.

A les imatges dels dos goigs també s'hi poden veure certes diferències. En el primer es representa la Mare de Déu de la Bovera als peus d'una alzina i acompanyada per un pastor agenollat a la seva dreta i un bou a l'esquerra. La Verge, coronada amb corona imperial, du el Fill en braços, també coronat. Sostenen cadascú una esfera, símbol de poder, amb la particularitat que aquestes esferes estan florides. El segon ens presenta la imatge que, amb lleugeres variants, ens ha

arribat fins als nostres dies. La Verge i el Nen, suspesos en un núvol al mig de l'alzina, estan ara coronats tots dos amb el mateix tipus de corona i que ara acaba rematada amb una creu, la Mare, a més, està nimbada i envoltada d'estels. La Verge sosté en la seva mà dreta un pom de tres flors mentre que el nen sosté l'esfera. La Mare i el Fill duen el mateix tipus de vestit que els goigs anteriors però ara amb diferent ornament.

Els ornaments que estan a banda i banda de la imatge són elements geomètrics en la primera edició, mentre que en la segona són un pom de flors. L'orla és diferent en cada edició, com també ho són els elaborats corondells. És habitual trobar en els goigs editats del segle XVIII un corondell força treballat, fins i tot s'hi poden trobar representades a manera de predrel·la vertical, vinyetes amb escenes de la vida del personatge a qui van destinats els goigs. En aquesta època el text sol aparèixer en dues columnes, tal com es veu en les dues edicions antigues.

Podem considerar els *Goigs a Nostra Senyora de la Bovera* com una interessant obra que ens desvetlla una part de la música paralitúrgica d'arrel tradicional de la nostra terra a primers del XVIII. A la vegada ens ajuda a conèixer millor tot el context musical de l'època darrera del qual hi ha una viva realitat devocional, humana i artística. Aquests *Goigs* són una esplèndida joia musical del nostre barroc hispànic, malauradament, massa desconegut encara. És necessari investigar i estudiar aquestes obres litúrgiques i paralitúrgiques que foren creades per a ser cantades i interpretades a les nostres esglésies i donar-les a conèixer.

²⁹ Aquests goigs conjuntament amb les altres edicions dels goigs dedicats a Nostra Senyora de la Bovera no formen part d'aquest treball. Seria interessant i no ho descarto per a més endavant, poder fer un estudi de tots els goigs dedicats a la Mare de Déu de la Bovera.

Goigs a Nostra Senyora de la Bovera, a 4

[anònim, 1721]

E: Bbc, Fons Verdú M.1634-IV/19
Goigs A Nostra Sra. de la Bouera

Tiple. Toig. A Nostra Sra. de la Bovera. A 4.
1ra Puix deu vos ha exalçada
9ª Puix de deu sou tant amada

Contralt. Toig. A Nostra Sra. de la Bovera. A 4.
1ra Sempre estanta Menava,
9ª Com a Mare Verdadera

Tenor. Toig. A Nostra Sra. de la Bovera. A 4.
1ra Sempre estanta Menava,
9^a Com a Mare Verdadera

Baix. Toig. A Nostra Sra. de la Bovera. A 4.
1ra Sempre estanta Menava,
9ª Com a Mare Verdadera

Acomp. Toig. A Nostra Sra. de la Bovera. A 4.
1ra Sempre estanta Menava,
9ª Com a Mare Verdadera

Tiple

Pra. Puix Déu vos ha - e -
 9a Puix de Déu sou tant

Contralt

Tenor

Baix

acomp.
[b.c.]

Pra. Puix Deu vos ha exalçada
 9a. Puix de Déu sou tant amada

Transcripció: Josep M. Salis

3

Ti
 xa - ça - - - da, Se - nyo - ra en tan - ta ma -
 a - ma - - - da, com a Ma - re ver - da -

C
 Pra. Se - nyo - ra en tan - ta ma -
 9a Com a Ma - re ver - da -

T
 Pra. Se - nyo - ra en tan - ta ma -
 9a Com a Ma - re - ver - da -

B
 Pra. Se - nyo - ra en tan - ta ma -
 9a Com a Ma - re - ver - da -

acomp.
 b.c.

8

Ti
 ne - - - ra, si - au la nos - tra ad - vo -
 de - - - ra, si - au la nos - tra ad - vo -

C
 ne - - - ra,
 de - - - ra,

T
 ne - - - ra,
 de - - - ra,

B
 ne - - - ra,
 de - - - ra,

acomp.
 b.c.

Siau nostra advocada, oh, Verge de la Bovera.

13

Ti
ca - - - da, oh, Ver - ge de la Bo - ve - - -
ca - - - da, oh, Ver - ge de la Bo - ve - - -

C
oh, Ver - ge de la Bo - ve - - -
oh, Ver - ge de la Bo - ve - - -

T
oh, Ver - ge de la Bo - ve - - -
oh, Ver - ge de la Bo - ve - - -

B
oh, Ver - ge de la Bo - ve - - -
oh, Ver - ge de la Bo - ve - - -

acomp.
b.c.

18 [Fi]

Ti
ra. [2a a 8a] Gran a - le - gri - a sen - ti - reu,

C
ra.
ra.

T
ra.
ra.

B
ra.
ra.

acomp.
b.c.
[2a a 8a] Gran alegria sentireu,

23

Ti
 quan lo ar - càn - gel Ga - bri - el, vin -

C
 Quan lo ar - càn - gel Ga - bri - el,

T
 Quan lo ar - càn - gel Ga - bri - el,

B
 Quan lo ar - càn - gel Gra - bi - el,

acomp.
 b.c.

28

Ti
 gut del em - pi - rio cel, en vos - tra cam - bra lo_o-

C
 en vos - tra cam - bra lo_o-

T
 en vos - tra cam - bra lo_o-

B
 * [en vos - tra cam - bra lo_o-

acomp.
 b.c.

* Text sense aplicar

33

Ti
i - - - reu, i de sa no - ble_em - ba -

C
i - - - reu,

T
i - - - reu,

B
i - - - reu,

acomp.
b.c.

38

Ti
xa - da*, pos - trat la res - pos - ta_es - pe - - - -

C
pos - trat la res - pos - ta_es - pe - - - -

T
pos - trat la res - pos - ta_es - pe - - - -

B
pos - trat la res - pos - ta_es - pe - - - -

acomp.
b.c.

* Així al mn.

43

Ti ra. Si - au la nos - tra ad - vo - ca - - -

C ra,

T ra,

B ra]

acomp. b.c.

Siau la nostra advocada, oh, Verge de la Bovera.

48

Ti da, oh, Ver - ge de la Bo - ve - - - ra.

C oh, Ver - ge de la Bo - ve - - - ra.

T oh, Ver - ge de la Bo - ve - - - ra.

B oh, Ver - ge de la Bo - ve - - - ra.

acomp. b.c.